

ОТОН БАРБАР

МОИТЕ СПОМЕНИ ОТ
БАЛКАНСКИТЕ
ВОЙНИ

БЪЛГАРСКА **ИСТОРИЯ**

© Отон Барбар, *автор*

© Георги Караманев, *коректор*

© Николема Карайончева, *художник на корица*

© Виктория Николова, *графично оформление*

„БИ 93“ ООД
София, 2018 г.

ISBN: 978-619-7496-03-1

ОТОН БАРБАР

МОИТЕ СПОМЕНИ ОТ
БАЛКАНСКИТЕ
ВОЙНИ

София
2018

СЪДЪРЖАНИЕ

Преговор	6
1. Мобилизация и съсредоточаване	9
2. Обявяване на войната и минаване на границата	16
3. Боят при Гечкенли – Селиолу на 9 октомври	20
4. След първия бой	32
5. Към Люлебургас	35
6. Боевете при Люлебургас на 16, 17 и 18 октомври	38
7. След боевете при Люлебургас	50
8. Към Чаталджа	53
9. Чаталджанските боеве	57
10. Холерата	68
11. Примирие	72
12. В Силиврия	76
13. Прекъсване на примирието и „новият план“	90
14. Зимата	95
15. На позиция	101
16. Втората война с турците	103
17. Боят при с. Елбасан	105
18. В Чаталджа	110
19. Към родния край	123
20. Пред Междусъюзническата война	133
21. Войната със сърбите	135
22. Към гръцкия фронт	139
23. Боят с гърците на 14 юли 1913 г.	146
24. Отстъпление	152
25. Третото примирие	155
26. Мир	156

Прегговор

Героична и страдалческа е нашата история. Преминували в XX век през множество войни, политически преврати, мигове на всенароден ентузиазъм и на безнадеждно отчаяние, българите и до ден днешен помнят с особено вълнение Балканските войни.

Съвременниците на онези повратни за България събития отгавна не са сред нас. Единственият начин да се докоснем до тази вълнуваща епоха, е да надникнем в пожелателите страници на дневниците и спомените на участниците.

Тези, за които войната е била ежедневие. Тези, които са изписали имената си със златни букви до местата на българската бойна слава: Лозенград, Люлебургас, Бунархисар, Чаталджа. Един от тях е българският офицер от полски произход Отон Барбар.

Отон Игнатович Барбар е роден през 1881 г. в град Рагомир, в семейството на доктор Игнат Барбар – армейски лекар и участник в Руско-турската освободителна война (1877 – 1878).

Завършва математика в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. През 1907 – 1912 г. работи като учител в новооткритата Трета софийска мъжка гимназия (днес 18-о СОУ „Уилям Гладстон“).

През септември 1912 г., в навечерието на Балканската война, той е мобилизиран и назначен като взводен командир в 6-и пехотен Търновски полк от 1-а Софийска дивизия.

Участва във войните за национално обединение (1912 – 1918), сражавайки се в Източна Тракия, Сърбия, Добруджа, Влашко и Македония. Раняван е в боевете, мно-

гократно е награждаван. Кавалер на няколко ордена „За храброст“ и носител на редкия знак „За спасяване на знаме“. Уволнява се от армията с чин капитан.

След войните работи като финансист, журналист, финансов инспектор при Министерството на финансите и съветник в Софийската областна сметна палата. Развива активна обществена дейност като съосновател, библиотекар и секретар в Полско-българското дружество. Дълги години сътрудничи на полски и български вестници и списания.

Отон Барбар е сред ранените при атентата в църквата „Света Неделя“ на 16 април 1925 г. Пет години преди това неговият брат, Станислав Барбар, умира от раните, получени по време на атентата в театър „Одеон“ на 3 март 1920 г.

На своя покоен брат, както и на баща си, Отон Барбар ще посвети военните си мемоари. Първата част от тях: „Моите спомени от Балканските войни“, проследява пътя на „Белия полк“ по бойните полета на Източна Тракия. Разказва за първата победа, извоювана в разкаляните и разорани ниви на Гечкенли. За запустелите улици и надраскани с бели кръстове врати на Люлебургас. За походите, лишенията, холерата и въшките „чаталджанки“. За месеците на затишие и миговете под съскането на ирапнелите.

Барбар твърдо описва окопната истина на войната: жестокостта на битките, грешките на командването, суетата и малодушието на някои офицери, недоволството и демонстрациите на изтощените войници.

В книгата се отличават герои като взводния подофицер Сава Огнянов – артист от Народния театър, майор Борис Дрангов – военен педагог и автор на книгата „Помни войната!“, както и храбрият капитан Петър Карадимов, запазил чутовно хладнокръвие в отча-

яната атака при Чаталджа.

Сред страниците не на последно място изпъква и образът на обикновения войник: добродушен, готов да сподели последния си залък с командира. Вечно загрижен за своите ниви и деца, но и неустрашим в боевете.

Измежду многото дневници, разкази и мемоари, издадени през 20-ото столетие, спомените на Барбар се открояват със своята сурова правдивост. Войната при него не се изразява само в победи и върховни моменти, тя е изнурителна, а понякога и тиха, също както смъртта на болния от холера.

Благодарение на автори като Отон Барбар миналото съхранява своя човешки облик, духът на отминалата епоха се запазва, а родната история не ни се струва далечна, чужда или непонятна.

„Като поляк по народност, за мен представляваше голям интерес да наблюдавам борческия дух на българина, когато той с оръжие в ръка отстояваше правата на България срещу многобройните ѝ врагове, славяни и неславяни“, пише Барбар. „Не съм имал за цел никого да хваля, нито някого да коря и фактите нека говорят сами за себе си. Без никакви изменения, така, както си бяха, описвам хората и действията им. Нека от описаната наивност, неподготвеност или зла воля почерпят поуки бъдещите дейци, ако може да им послужи за това моята книга. Но нека бъдат всякога възхвалявани и нека се запази завинаги светла и чиста паметта на ония, които доблестно и самоотвержено отстояха докрай на своите постове.“

Владислав Карагеоргиев

1. Мобилизация и съсредоточаване

Ред години преди 1912-а вече се чувстваше, че България стои пред война с Турция. В училищата при разни случаи, във вестниците и списанията, в казармите, където повикваха запасните на обучение и маневри, личеше си и от речите на ръководните лица, че България се готви за неминуема и близка война.

На 17 септември 1912 г. се обяви общата мобилизация. Аз, като запасен подпоручик, имах мобилизационно назначение като младши офицер в Шести пехотен Търновски полк, където през 1907 г. прослужих два и половина месеца като подофицер-школник, а през 1910 г. прекарах двумесечното обучение като запасен подпоручик.

Още същия ден се облякох във военна униформа и се представих на ротния си командир капитан Б., грузинния командир подполковник Мурджев и полковия командир полковник Бърнев. В казармения двор на полка вече кипеше живот. Запасни офицери и войници идеха на групи. Всеки търсеше ротата си, всички бързаха да бъдат по местата си.

Нашата 15-а рота се мобилизира в току-що построеното основно училище „Тодор Минков“ на ул. „Цар Борис“. С мене в ротата беше като младши офицер и запасният подпоручик Желязков, софийски зъболекар. Мобилизацията вървеше бързо. Всички началстващи лица, действащи и запасни офицери и подофицери работеха трескаво, за да може всичко да бъде час по-скоро готово за поход. Обаче голям брой запасни войници, които имаха съобщения от общините си за своето мобилизационно назначение, не знаеха в коя рота се числят, защото не беше им отбелязано в съобщенията, а от

това се създаде голяма бъркотия. За всеки войник трябваше да се претърсват множество книжа. Командирът на полка и подполковник Пошев, както и адютантът на полка капитан Берберов цели дни престояваха в казармения двор и от сутрин до вечер търсеха на всекиго от тях войници ротата.

Имаше много войници, които, без да получат някакво мобилизационно съобщение, се явиха в полка, защото някога са служили в него. Те по-рано бяха зачислени в други полкове, защото техните общини били придадени към други окръжия, но никой навреме не им беше съобщил това и трябваше да ходят от град на град, за да си търсят назначението.

На осмия ден от обявяването на мобилизацията полкът беше вече готов и даже почнахме да провеждаме малки учения на близките до училището поляни. Облекло имаше за всички, също и снаряжение, но половината от хората бяха без платнища – тази важна част от войнишкото стъкмяване във време на война.

Още първия ден на мобилизацията при мене се яви един артист от Народния театър, беше още в цивилно облекло и ми каза, че е взводен подофицер в моя взвод. Това много ме зарадва, но много ме и зачуди, че такъв виден артист е зачислен в строя. Но, помислих си, ще прекараме добре, щом като за най-близък помощник ще имам такъв интелигентен подофицер.

Той скоро се запозна с всички войници и те го обикнаха заради неговото другарско отношение спрямо тях. Офицерите от дружината и самият дружинен командир подхождаха винаги с внимание към него и макар че беше само старши подофицер, той винаги беше в компанията на офицерите. Заради голямата му интелигентност и забележителна духовитост той беше спечелил доброто настроение на всички офицери. Наричахме го

Савата.

Докато траеше мобилизацията, всеки ден се изтегляха войници от строя. Било като техници, било като хлебари за градските фурни или с други назначения, излизаха войници по един, по двама, а това влияеше върху настроението на останалите. Случваше се отделане от строя и на офицери. Така например по време на съсредоточаването ни, когато бяхме в село Пашакъой, беше изваден от строя и изпратен във 2-а дивизионна област, т.е. в тила, запасният подпоручик С. Тези изваждания на офицери от строя мнозина си обясняваха с протекционизъм в тила, а това гразнеше тия, които оставаха в строя, и повдигаше ред критики, упреци и негодувания.

Едно проявление на висок дух през време на мобилизацията беше появяването на доброволци. Обаче някои младежи използваха и доброволчеството. Така например някои от 36-и набор, който набор подлежеше на повикване чак през ноември, побързаха и постъпиха „доброволци“ още през мобилизацията, т. е. през септември, та изпревариха набора си и се настаниха – някои в гвардейския конен полк, други като санитарии или на други тилови служби. Между тия „доброволци“ имаше синове на някои видни софийски семейства.

Друго явление, което правеше лошо впечатление на войниците и на запасните офицери, беше оставянето на войници-ординарци при семействата на действащите офицери, които заминаваха с частите си. С какво се оправдаваха такива разпоредби? Когато целият народ правеше върховни усилия и даваше мило и драго за успеха на войната, семействата на действащите офицери можеха да направят тая жертва и да не лишават армията от бойци и главно: да не създават причина да се подкопава още в началото на войната духът на войниците. Впрочем, тук не семействата бяха виновни, а онзи висш

началник, който разпореждаше това да стане.

На 25 септември по плаagne полкът се построи за напътствен молебен на поляната западно от пехотните казарми – между казармите и Александровската болница. Полкът броеше 4 дружини от по 4 роты всяка и по 250 строеви войници в рота; още имаше 1 картечна рота с 4 картечници, 1 телефонна и 1 музикантска команда. Полкът представляваше грамадна маса от около 5000 строеви войници и офицери и всеки се чувстваше някак си сигурен, че там, дето полкът удари, сигурно ще има успех. По време на молебена една стара жена с черна забрадка на главата си, може би майка на някой войник, се доближи до стоящия пред голямата група офицери командир на полка, целуна го по челото, благослови го и му подаде китка цветя. Явно беше, че и командирът не познаваше тази жена, но под влиянието на момента прие благословията и китката. Тази тъй проста и няма сцена трогна стоящите наблизо офицери и в очите на някои заблестяха сълзи.

По време на молебена ня импровизираният хор от офицери и войници. След това командирът поздравя полка с предстоящия поход, а полковият свещеник Чешмеджиев поръси войниците.

При поздравленията командирът на полка, както и по-старшите началници, поздравяваха войниците с възгласа „Здравейте, търновци!“. Това ми звучеше винаги странно, защото нито между войниците, нито между офицерите, нямаше нито един търновец. Колко по-подходящо за този полк би било да беше наречен например „Витошки полк“, защото всичките му войници и почти всичките му офицери бяха от околните софийски села и от София, т.е. от места, разположени в полите на Витоша.

По дружинно тръгнахме към военната рампа, от-

където нашата 4-а дружина потегли чак вечерта към 9,30 часа с трена за Южна България.

Общо взето настроението на войниците беше добро, от казармите до гарата те постоянно викаха „ура“ – вървяха към победата. Присъствието в строя на голяма част интелигентни младежи, било запасни подпоручици, било войници, импонираше на другите войници, грамадната част от които бяха селяни. Това обстоятелство поддържаше духа у масата войници, защото те виждаха, че и богатият, и ученият са готови да се жертват заедно с тях и да търпят всички лишения и несгоди. На военната рампа, докато чакахме ред за товарене, полковата музика засвири, а войниците заиграха хора. Направиха се и няколко фотографски снимки на войници и офицери. Най-после, към 6 часа след пладне, почна да се товари и нашата дружина. В офицерския вагон – единствения пътнически вагон в трена, защото останалите бяха товарни – бяхме всички офицери от дружината и Савата. Войниците настанихме по около 50 във всеки товарен вагон. Към 9,30 часа вечерта нашият трен потегли от софийската военна рампа.

Никой от нас не знаеше закъде пътуваме, знаеше се от всички ни само това, че отиваме към турската граница. Още в София ни се каза, че ще слезем в Търново Сеймен и затова всички офицери се бяхме снабдили с топографски карти от околностите на Свиленград и Одрин. Като минахме Ихтиман, дружинният командир отвори дадения му в София запечатан плик и чак тогава узнахме, че ще слезем в Ямбол.

Пътуването ни мина благополучно. В Ямбол пристигнахме късно вечерта на 26 септември и без да чакаме да ни разквартируват изпратените напред наши квар-

тириери¹, сами настанихме войниците – където намерихме в тъмнината свободни къщи и дворове. Тук през нощта трябваше да търсим из багажите си карти, но вече за района, където щеше да оперира нашата дивизия – зоната между Лозенград и Одрин.

Сутринта на 27 септември полкът беше построен на югоизточния край на града и оттук тръгнахме към село Бейкьой, където на 27-и ношувахме. На следния ден извършихме похода до село Пашакьой, където се спряхме за няколко дена. Тук войниците си починаха от походите, след което по роти се почнаха и малки тактически учения. Устрои се офицерски стол и се почна едно по-голямо опознаване и сближаване между офицерите от гружината. За забелязване беше, че мнозина от офицерите, особено от по-младите, не вярваха във възможността на предстоящата война и си мислеха, че Турция, щом констатира нашето съсредоточаване и готовност за нападение, ще отстъпи и спорните въпроси ще се разрешат по дипломатичен път.

Но един ден: на 1 октомври беше – всички офицери от бригадата (защото тук, в Пашакьой, квартирувахме двата полка – Първи пехотен Софийски и Шести пехотен Търновски) бяхме събрани по заповед пред училищното здание на беседа. Беседата се държа от началник щаба на бригадата майор Дрангов. Този офицер имаше голям ораторски дар, беше познат сред офицерите като много добър генералщабен офицер, писател и голям ентузиаст. Темата му беше върху предстоящата ни задача, върху необходимостта непременно да спечелим войната, непременно първите боеве да са наша решителна победа. Той говореше с жар, вдъхновен от идеята да види освободено отечеството си Македония, горещо вярващ в правотата на нашето дело и в

---

1 Квартириер – отговорник по настаняването на военните части – б.р.

несъмнения наш успех. Още с първите си няколко гуми той прикова вниманието на всички ни и като че сега за пръв път се опознахме и разбрахме. Беседата се свърши с гръмко „ура“ от всички ни.

На разотиване моят близък другар – запасен подпоручик Азманов, народен учител, се приближи до мен и със съвсем искрен тон ми каза: „Абе, Дрангов приказва, като че ли наистина сме тръгнали на война!“. „Ами накъде сме тръгнали?“, го запитах. „А, като си изядем сарделите, ще се върнем, ще видиш“, ми отговори Азманов. След речта на Дрангов мнозина офицери почнаха по-сериозно да разглеждат въпроса за войната. Изказаха се разни предложения за възможните операции. Най-оригиналният обаче проект за войната беше този на Савата. Савата казваше, че ще е най-добре да се укрепим на границата и да чакаме турците да дойдат. „Ами, нали ще трябва да навлезем и освободим Македония?“ – му възразявахме. Тогава той млъкваше, навеждаше накриво глава и започваше да пее нещо от любимата му опера „Паяц“.

2. Обявяване на войната и минаване на

границата

На 2 октомври полкът се премести в село Малък Боялък, на 15 км от границата, където почнахме да правим окопи по височините южно от селото, но след дванадесет дни, на 5 октомври, се обяви войната. Тук, в село Малък Боялък, Савата, аз и подпоручик Дятчин, който смени в ротата ни подпоручик Желязков, когото пък назначиха дружинен адютант, се бяхме настанили в една малка стая, а ротният командир капитан Б. квартируваше в една близка къща. На 5 октомври в 8,30 часа преди пладне, тъкмо когато очаквах заповед от ротния командир да построя ротата за работа по укрепяването, дойде един войник и ми доложи, че ротният командир заповядва ротата да се подготви за поход, понеже войната е обявена. Савата, както стоеше на пруста, остана на мястото си замислен и почна да преглъща. След малко почна да разпитва войника, който донесе заповедта: „Ама кой ти каза, че войната е обявена? Как ти каза ротният?“ и други въпроси все от този род, докато почнахме да му се смеем, а той заклати глава и почна да се опасва.

Сутринта към 10 часа полкът сестрои на южния край на селото и се отслужи молебен, след който командирът на полка държа кратка реч. Той нямаше ораторски дарби, но със своята масивна фигура и познатата му строгост внушаваше у всички доверие. Той напомни целта на войната и гълга на всекиго.

След това свещеник Чешмеджиев държа прочувствена реч. С този свещеник полкът изкара цялата война. С искреността, която вливаше във всяка своя реч към войниците, и с достъпния си за тях език той влияеше благотворно върху настроението им – те го слушаха с уважение.

Тук имах случай да видя пак запасния подпоручик Азманов и да го попитам дали си е изял сарделите...

След молебена тръгнахме за границата. Нашата 4-а дружина беше в главните сили на авангарда, а полкът – в главните сили на бригадата. Същия ден следобед бяхме вече на самата граница, в село Оджакьой. Там 1-а дружина беше почнала бой с пограничните постове и беше вече превзела пост номер 14, към който трябваше да се насочим и ние. По погрешка в гористата тук местност полкът взе направление към пост номер 15 и като измина около 2 км в погрешната посока, трябваше да се върне назад и чак тогава се насочихме към пост номер 14. До вечерта всички постове бяха вече в наши ръце и ношувахме на самата гранична линия в пълна бойна готовност с турнати ножове. През нощта почувствахме голям студ, та и не можахме да спим.

Сутринта на 6 октомври минахме границата и настъпихме в Турция, като се насочихме към село Вайсал. Нашата 4-а дружина беше бойна част на полка, настъпвахме в боен ред. Ротите се движеха по взводно, като под артилерийски огън, макар такъв още отникъде да не идеше. Село Вайсал беше напуснато от турците, които бяха подпалили няколко къщи, беше останала само част от българското население. Тука полкът спря, защото вдясно се зачуха пушечни изстрели и трябваше да се изясни какво става. За тази цел в казаната посока се изпратиха 1-а и 2-а дружина от полка под командата на подполковник Пошев. След два часа стоене оказа се, че нищо сериозно нямало, че части от съседната нам 10-а дивизия водят престрелка със слаби отстъпващи турски части, вероятно граничните постове, които сега се събирали навътре в страната.

Докаато чакахме, ние си починахме. В това време при нашата рота дойде един войник от Първи пехотен полк,

а аз го познах – това беше артистът от Народния театър Ганчев. Като приятел на Савата той дойде, за да се видят. Запознахме се. Ганчев държеше в ръка пушката си и като се обърна към Савата, каза му: „Абе, турнал съм в пушката пет патрона и сега не мога да ги извадя“. Аз му взех пушката, извадих патроните и му ги подадох. Ганчев беше бодър и весел, той беше санитар в една от ротите на Първи пехотен полк.

Завързахме разговор върху дневните събития и Ганчев каза: „Абе, ако цялата война върви все така, то тя ще е една приятна екскурзия“. В това време при нас дойде една жена и почна да ни разказва как преди година турците ѝ взели къщата. Ганчев се обърна към нея и ѝ каза: „Бабо, иди сега пред най-хубавата турска къща и който те пита, кажи, че е твоя, никой няма да те закача!“.

Турците бяха отстъпили бързо и изглеждаше да са били в малки пехотни конни части. Тук нашата 5-а рота залови няколко уседнали кавалерийски коне.

Към 4 часа след пладне прогължихме настъплението си към турското село Омер Обазь, в което горяха няколко къщи, подпалени от бягащите турци. Маршът беше крайно мъчителен, защото се извърши през цялата нощ на 6 срещу 7 октомври по един тесен и стръмен път в гориста местност. Този поход трябва особено да се отбележи – може би като единствен в историята на войните, които България води. В нашата колона, освен двата пехотни полка от бригадата ни, движеха се и две артилерийски отделения. Колоната често спираше, когато трябваше оръдията да се бутат, а нашата дружина се случи на опашката на колоната. След всеки осем-десет крачки, спирахме се за една-две минути, а понеже предишната нощ поради студа почти никой не беше спал, то всички сега почнаха да гредят вървейки, а неравномерното движение още повече уморяваше хората.

Сутринта на 7 октомври в 6,30 часа пристигнахме в село Омер Обазь. Излезе, че за цялата нощ, тоест за цели 13 часа, бяхме изминали всичко около 5 км. Тук, край селото, се настанихме на бивак. Савата отсетне често ни казваше, че през тази нощ, по време на движението, той е не само спал, но дори и сънувал...

И тук не можахме да застигнем турците. Към обед продължихме марша си в посока на село Чешмекьой. Дъждът, който цяла нощ ту спираше, ту отново почваше да вали, сега попростана. Нагвечер пристигахме в Чешмекьой и се разположихме на бивак в горичката западно от селото. 8 октомври прекарахме тук, пак без да можем да видим турчин. Войниците почнаха да се шегуват – чудно им беше, че четири дена вече от обявяването на войната постоянно вървят, а противника не могат още да стигнат. Тук, на този бивак, войниците си поотпочинаха.

На същия бивак беше се настанил до нас щабът на дивизията. Палатката на началника на дивизията беше много близо заг четвъртия взвод от ротата ни. Вечерта на 8 октомври някои войници от взвода за нещо заспорили, а между тях и ротният бръснар – един добър момък, бръснар от София. Прати началникът на дивизията някой ординарец да им обади да млъкнат и те уж млъкнали. След малко обаче войниците пак почнали да говорят нависоко, а между тях най-сгорещеният бил бръснарят. Началникът на дивизията вече не изтърпял, излязъл от палатката с обичайния си камшик в ръка и право при бръснаря. Още с първите думи заповяда му да легне на земята и сам с камшика си му наложи няколко удара за общо удивление на всички, които гледаха наоколо...

3. Боят при Гечкенли – Селиолу на 9 ок-

томври

На 9 октомври към 6 часа сутринта продължихме походно-настъпателния марш в посока на селото Татарларе. Отначало нашата 4-а дружина беше прикритие на артилерията, докато стигнахме селото Селимен (Талишмен), понеже артилерията до това село се движеше по друг път, а не по пътя на пехотата.

Тука полкът спря за малка почивка. Насядали покрай пътя, забелязахме, че една бабичка ни наближи. Носеше торбичка на гърба си, идеше като че ли от селото Селимен и отиваше към Татарларе. Савата я заприказва.

- Добър ден, бабо – обърна се към нея Савата.

- Добър ден, синко, добър ден – отвърна бабата с глас, в който се четеше умора и отчаяние.

- От кое си село, бабо? – продължи Савата.

- От Татарларе съм, синко, от Татарларе.

- Е, сега вашето село е свободно, няма го вече турчина – продължи Савата.

- Ех, синко, и русинът го беше изгонил, а турчинът пак се върна... – и като поклати глава, бабичката продължи, – и сега турчинът пак ще се върне, синко...

Тия последните думи, изказани от тая престаряла българка, паднаха като гръм от ясно небе.

Ние се спогледахме. Савата в първия момент нищо не можа да каже, след малко всички почнахме да се смеем и да утешаваме бабичката, но тя вече не ни слушаше, а с бавни, но равномерни стъпки си продължи пътя за селото. В това време се подаде командата „Ходом!“, всички настанахме, войниците се подредиха и колоната тръгна. Савата дълго време не можеше да забрави горната случка с бабичката и щом ни се случваше и най-малки-